JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
NILS WAHL
5 päivänä heinäkuuta 2018 [1]

Asia C-595/17

Apple Sales International,
Apple Inc. ja
Apple retail France EURL
vastaan
MJA, eBizcuss.comin (eBizcuss) selvittäjänä

(Ennakkoratkaisupyyntö – Cour de cassation (ylin tuomioistuin, Ranska))

Ennakkoratkaisupyyntö – Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue – Tuomioistuimen toimivalta siviili- ja kauppaoikeuden alalla – Asetuksen (EY) N:o 44/2001 23 artikla – Jälleenmyyntisopimukseen sisältyvä oikeuspaikkalauseke – Jälleenmyyjän vahingonkorvauskanne, joka perustuu siihen, että tavarantoimittaja on rikkonut SEUT 102 artiklaa

Johdanto

1. Ennakkoratkaisupyyntö koskee asetuksen (EY) N:o 44/2001 [2] 23 artiklan tulkintaa; kyseisen artiklan mukaan samassa asetuksessa vahvistetuista tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa koskevista yleisistä säännöistä voidaan poiketa, jos asianosaiset, joista ainakin yhden kotipaikka on jäsenvaltiossa, ovat sopineet, että jäsenvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten on ratkaistava tietystä oikeussuhteesta syntyvät riidat.

2. Pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat yhtäältä yhtiöt Apple Sales International, Apple Inc. ja Apple retail France EURL ja toisaalta MJA eBizcuss.com-yhtiön (jäljempänä eBizcuss) selvittäjänä ja joka koskee eBizcuss.comin nostamaa, SEUT 102 artiklan rikkomiseen perustuvaa vahingonkorvauskannetta.

3. Unionin tuomioistuinta pyydetään täsmentämään, voidaanko oikeuspaikkalauseketta olla soveltamatta – ja missä rajoissa – sellaisten kanteiden tehokkuuden varmistamiseksi, jotka koskevat yhtiöiden määräävän markkina-aseman väärinkäytöksi väitetystä toiminnasta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista.

4. Asia tarjoaa siis unionin tuomioistuimelle 21.5.2015 annetun tuomion CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335) jälkeen uuden tilaisuuden esittää täsmennyksiä asianomaisille toimijoille, jotka laativat oikeuspaikkalausekkeita tai haluavat nostaa korvauskanteita vahingoista, joiden väitetään johtuvan kilpailuoikeuden ja etenkin SEUT 102 artiklan rikkomisesta; tähän viitataan usein käsitteellä ”private enforcement”.

1 Alkuperäinen kieli: ranska.

2 Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annettu neuvoston asetus (EYVL 2001, L 12, s. 1).

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin lainsäädäntö

5. Asetuksen N:o 44/2001 johdanto-osan 2, 11 ja 14 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(2) Eräät tuomioistuimen toimivaltaa ja tuomioiden tunnustamista koskevien kansallisten sääntöjen väliset erot vaikeuttavat sisämarkkinoiden moitteetonta toimintaa. Säännökset, joiden avulla voidaan yhdenmukaistaa tuomioistuimen toimivaltaa siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa koskevat säännöt ja yksinkertaistaa muodollisuudet, jotta niissä jäsenvaltioissa annetut tuomiot, joita tämä asetus sitoo, tunnustetaan ja pannaan täytäntöön nopeasti ja yksinkertaisin menettelyin, ovat välttämättömiä.

– –

(11) Tuomioistuimen toimivaltaa koskevien sääntöjen ennustettavuuden on oltava hyvä, ja niiden on perustuttava periaatteeseen, jonka mukaan toimivaltainen tuomioistuin määräytyy pääsääntöisesti vastaajan kotipaikan perusteella, ja vastaajan kotipaikan tuomioistuin on aina toimivaltainen, lukuun ottamatta joitakin tarkoin rajattuja tapauksia, joissa riidan kohteen tai osapuolten sopimusvapauden vuoksi jokin muu liittymäperuste on oikeutettu. Oikeushenkilöiden kotipaikka olisi määriteltävä itsenäisesti yhteisten sääntöjen avoimuuden lisäämiseksi ja toimivaltaristiriitojen välttämiseksi.

– –

(14) Jollei tässä asetuksessa säädetyistä yksinomaista toimivaltaa koskevista perusteista muuta johdu, osapuolten oikeutta sopia toimivaltaisesta tuomioistuimesta on kunnioitettava muissa sopimuksissa kuin vakuutus-, kuluttaja- ja työsopimuksissa, joissa sallitaan ainoastaan rajoitetumpi oikeus sopia tuomioistuimen toimivallasta.”

6. Asetuksen N:o 44/2001 II luvun 7 jaksossa, jonka otsikko on ”Tuomioistuimen toimivaltaa koskeva sopimus”, olevan 23 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jos asianosaiset, joista ainakin yhden kotipaikka on jäsenvaltiossa, ovat sopineet, että jäsenvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten on ratkaistava syntynyt riita tai tietystä oikeussuhteesta syntyvät vastaiset riidat, tuolla tuomioistuimella tai tuon jäsenvaltion tuomioistuimilla on toimivalta ratkaista asia. Toimivalta on yksinomainen, jos asianosaiset eivät toisin ole sopineet. Tällainen toimivaltaa koskeva sopimus on tehtävä:

a) kirjallisesti tai, jos se on tehty suullisesti, se on vahvistettava kirjallisesti; tai

b) sellaisessa muodossa, joka vastaa asianosaisten välille muodostunutta käytäntöä; tai

c) kansainvälisessä kaupassa sellaista muotoa noudattaen, joka vastaa sellaista kauppatapaa, jonka asianosaiset tunsivat tai joka heidän olisi pitänyt tuntea ja joka on kyseisen tyyppisten sopimusten osapuolten kyseisellä kaupan alalla laajalti tuntema ja säännöllisesti noudattama.”

Ranskan lainsäädäntö

7. Pääasian tosiseikkojen tapahtumisaikaan siviilikoodeksin (code civil) 1382 §:ssä säädettiin seuraavaa: ”Jos henkilön teosta aiheutuu jollekulle toiselle vahinkoa, vahingon aiheuttanut henkilö on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon.”

8. Kauppalain (code de commerce) L 420-1 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Yhdenmukaistetut menettelytavat, sopimukset, nimenomaiset tai hiljaiset yhteistoimintajärjestelyt taikka yhteenliittymät, joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tietyillä markkinoilla tai joista voi seurata, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy tietyillä markkinoilla, ovat kiellettyjä myös silloin, kun ne toteutetaan konserniin kuuluvan, Ranskan ulkopuolelle sijoittautuneen yhtiön välittömällä tai välillisellä myötävaikutuksella, jos mainituilla toimilla pyritään

1. rajoittamaan muiden yritysten pääsyä markkinoille tai niiden vapaata kilpailua;

2. estämään markkinoiden vapaan toiminnan kautta tapahtuva hintojen muodostuminen suosimalla keinotekoisesti niiden nousemista tai laskemista;

3. rajoittamaan tai valvomaan tuotantoa, menekkiä, investointeja taikka teknistä kehitystä;

4. jakamaan markkinoita tai hankintalähteitä.”

9. Kauppalain L 420-2 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Yrityksen tai konsernin määräävän markkina-aseman väärinkäyttö sisämarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla on kiellettyä L 420-1 §:ssä säädetyin edellytyksin. Väärinkäyttöä voivat olla esimerkiksi myynnistä kieltäytyminen, kytkykauppa, syrjivät myyntiehdot tai vakiintuneiden liikesuhteiden katkaiseminen vain sillä perusteella, että kumppani kieltäytyy hyväksymästä perusteettomia kaupallisia ehtoja.

Myös yrityksen tai konsernin asiakas- tai alihankkijayrityksen taloudellisesti riippuvaisen aseman väärinkäyttö on kiellettyä, jos se voi vaikuttaa kilpailun rakenteeseen tai toimintaan. Tällaista väärinkäyttöä voivat olla esimerkiksi myynnistä kieltäytyminen, kytkykauppa tai L 442-6 §:n I momentissa tarkoitetut syrjivät käytännöt taikka tuotevalikoimasopimukset.”

Pääasia, ennakkoratkaisukysymykset ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa

10. eBizcuss, nyt MJA:n edustamana, teki 10.10.2002 irlantilaisen Apple Sales International -yhtiön kanssa Apple Authorized Reseller Agreement -nimisen sopimuksen, jonka mukaisesti eBizcussista tuli Apple-tuotteiden valtuutettu jälleenmyyjä. Tämä sopimus, jolla eBizcuss sitoutui toimimaan sopimuspuolensa tuotteiden lähes yksinomaisena myyjänä ja jota muutettiin myöhemmin useaan otteeseen, sisälsi oikeuspaikkalausekkeen, jonka mukaan irlantilaiset tuomioistuimet olivat toimivaltaisia.

11. Tämä englanniksi laadittu lauseke oli viimeisimmässä, 20.12.2005 päivätyssä jälleenmyyntisopimuksen versiossa seuraava:

”This Agreement *and the corresponding relationship* between the parties shall be governed by and construed in accordance with the laws of the Republic of Ireland and the parties shall submit to the jurisdiction of the courts of the Republic of Ireland. Apple reserves the right to institute proceedings against Reseller in the courts having jurisdiction in the place where Reseller has its seat or in any

jurisdiction where a harm to Apple is occurring."[3]

12. eBizcuss nosti huhtikuussa 2012 tribunal de commerce de Paris'ssa (Pariisin kauppatuomioistuin, Ranska) kanteen, jossa vaadittiin, että yhtiö Apple Sales International, yhdysvaltalainen yhtiö Apple ja ranskalainen yhtiö Apple Retail France velvoitetaan maksamaan vahingonkorvauksina 62 500 000 euroa. Kanteensa tueksi eBizcuss väitti, että kyseiset yhtiöt olivat syyllistyneet kilpailun vastaisiin toimiin ja sopimattomiin kaupallisiin menettelyihin suosimalla omaa verkostoaan eBizcussin vahingoksi vuodesta 2009 alkaen.[4] eBizcuss vetosi tässä yhteydessä siviilikoodeksin 1382 §:ään (josta on tullut siviilikoodeksin 1240 §), kauppalain L 420-2 §:ään ja SEUT 102 artiklaan.

13. Tribunal de commerce de Paris hyväksyi 26.9.2013 vastaajina olleiden yhtiöiden esittämän väitteen toimivallan puuttumisesta sillä perusteella, että Apple Sales Internationalin ja eBizcussin välinen sopimus sisälsi oikeuspaikkalausekkeen, jonka mukaan irlantilaiset tuomioistuimet olivat toimivaltaisia.

14. Cour d'appel de Paris (Pariisin ylioikeus, Ranska) hylkäsi 8.4.2014 antamallaan tuomiolla eBizcussin kyseisestä ratkaisusta tekemän valituksen vahvistaen siten, että ranskalaiset tuomioistuimet eivät olleet toimivaltaisia ratkaisemaan kyseistä vahingonkorvauskannetta.

15. Cour de cassation (ylin tuomioistuin, Ranska) kumosi tämän ratkaisun 7.10.2015 antamallaan ratkaisulla sillä perusteella, että cour d'appel de Paris oli rikkonut asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa, sellaisena kuin unionin tuomioistuin oli sitä tulkinnut 21.5.2015 antamassaan tuomiossa CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335), ottaessaan huomioon eBizcussin ja Apple Sales Internationalin väliseen sopimukseen sisältyvän oikeuspaikkalausekkeen, vaikka siinä ei viitattu kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvaa vastuuta koskeviin riitoihin.

16. Cour d'appel de Versailles (Versailles'n ylioikeus, Ranska) hyväksyi 25.10.2016 antamallaan ratkaisulla eBizcussin tekemän valituksen ja palautti asian tribunal de commerce de Paris'n käsiteltäväksi.

17. Apple Sales International, Apple ja Apple Retail France valittivat tästä ratkaisusta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen väittäen, että silloin kun kilpailuoikeudessa tarkoitettu itsenäinen kanne perustuu sopimussuhteeseen, oikeuspaikkalauseke on otettava huomioon, vaikka siinä ei viitattaisi nimenomaisesti tällaiseen kanteeseen, ja että mikään kansallinen tai unionin viranomainen ei ole todennut kilpailuoikeuden rikkomista.

18. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että sen tietoon on tällä välin tullut Supremo Tribunal de Justiçan (ylin tuomioistuin, Portugali) 16.2.2016 antama tuomio Interlog ja Taboada v. Apple. Tämäkin tuomio koskee Apple Sales Internationalia ja samankaltaista väljästi muotoiltua oikeuspaikkalauseketta. Supremo Tribunal de Justiçan todetaan katsoneen, että kyseistä lauseketta sovelletaan sellaisen oikeusriidan asianosaisiin, joka koskee samaa väitettä unionin oikeudessa tarkoitetusta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä, ja tällä perusteella se on todennut, että portugalilaiset tuomioistuimet eivät ole toimivaltaisia.

3 Pääasian asianosaiset eivät ole yhtä mieltä siitä, miten kursivoitu kohta pitäisi kääntää ranskaksi; vastapuolen mielestä se pitäisi kääntää ilmaisulla "et la relation correspondante" [suomeksi "ja sitä vastaava suhde"] ja valittajien mielestä ilmaisulla "et les relations en découlant" [suomeksi "ja siitä johtuvat suhteet"]. Tästä erosta huolimatta lauseke voidaan kääntää seuraavasti: "Tähän sopimukseen ja *sitä vastaavaan* osapuolten väliseen *suhteeseen* (vastapuolen käännös) / ja *siitä johtuviin* osapuolten välisiin *suhteisiin* (valittajien käännös) ja niiden tulkintaan sovelletaan Irlannin lainsäädäntöä, ja osapuolet hyväksyvät Irlannin tuomioistuinten toimivallan. Apple varaa itselleen oikeuden nostaa kanne jälleenmyyjää vastaan tuomioistuimissa, jotka ovat toimivaltaisia jälleenmyyjän kotipaikalla tai missä tahansa maassa, jossa Applelle aiheutuu vahinkoa."

4 Unionin tuomioistuimelle toimitetuista asiakirjoista ilmenee, että vastapuoli – joka oli saanut Apple-tuotteiden lähes yksinmyyjän aseman liittyessään Apple premium Reseller -ohjelmaan – vetosi etenkin syrjiviin käytäntöihin suhteessa Apple Stores -myymälöihin sekä Apple-tuotteiden toimittamisen että sovelletun hinnoittelun osalta.

19. Näissä olosuhteissa Cour de cassation on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa tulkittava siten, että kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on saatettu vahingonkorvauskanne, jonka jälleenmyyjä on nostanut tavarantoimittajaansa vastaan SEUT 102 artiklan perusteella, voi soveltaa asianosaisten väliseen sopimukseen sisältyvää oikeuspaikkalauseketta?

2) Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myöntävä, onko asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa tulkittava siten, että kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on saatettu vahingonkorvauskanne, jonka jälleenmyyjä on nostanut tavarantoimittajaansa vastaan SEUT 102 artiklan perusteella, voi soveltaa asianosaisten väliseen sopimukseen sisältyvää oikeuspaikkalauseketta myös silloin, kun mainitussa lausekkeessa ei viitata nimenomaisesti kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvaa vahingonkorvausvastuuta koskeviin riitoihin?

3) Onko asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa tulkittava siten, että kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on saatettu vahingonkorvauskanne, jonka jälleenmyyjä on nostanut tavarantoimittajaansa vastaan SEUT 102 artiklan perusteella, voi sivuuttaa asianosaisten väliseen sopimukseen sisältyvän oikeuspaikkalausekkeen silloin, kun jäsenvaltion tai unionin viranomainen ei ole todennut kilpailuoikeuden rikkomista?”

20. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet Apple Sales International, eBizcuss, Ranskan hallitus ja Euroopan komissio.

Asian tarkastelu

21. Tämä ennakkoratkaisupyyntö koskee ensi sijassa asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan tulkintaa silloin, kun jälleenmyyjä on nostanut tavarantoimittajaansa vastaan SEUT 102 artiklaan perustuvan vahingonkorvauskanteen eli kun tavarantoimittajan väitetään käyttäneen väärin määräävää markkina-asemaansa.

22. Kuten pääasiaan kantaa ottaneiden ranskalaisten tuomioistuinten erilaiset ratkaisut osoittavat, vaikuttaa siltä, että 21.5.2015 annetussa unionin tuomioistuimen tuomiossa CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335) esitetyn tulkinnan tarkasta ulottuvuudesta ei olla yhtä mieltä.

23. Konkreettisemmin olisi selvitettävä, onko kaikissa sopimusta ja siitä johtuvia suhteita koskevissa riita-asioissa oikeuspaikkalauseketta – jollaisella pääasiassa annetaan toimivalta irlantilaisille tuomioistuimille – jätettävä soveltamatta silloin, kun kyseessä on SEUT 102 artiklan väitettyyn rikkomiseen perustuva itsenäinen vahingonkorvauskanne, jos oikeuspaikkalausekkeessa ei nimenomaisesti viitata tällaiseen kanteeseen. Unionin tuomioistuinta pyydetään täsmentämään, voiko sopimuksen (tässä tapauksessa jälleenmyyntisopimuksen) osapuolten sopima oikeuspaikkalauseke vaikuttaa ja jos, niin missä määrin sellaisiin riita-asioihin, joissa vedotaan unionin kilpailuoikeuden rikkomiseen.

24. Ensimmäisen tulkinnan mukaan tällainen oikeuspaikkalauseke voidaan ottaa huomioon vain sillä edellytyksellä, että siinä viitataan *nimenomaisesti* kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskeviin riitoihin; tätä tulkintaa näyttää pitäneen oikeana etenkin Cour de cassation 7.10.2015 antamassaan ratkaisussa.

25. Toisen tulkinnan kannalla ovat olleet erityisesti pääasian ensimmäiseksi käsitellyt tuomioistuin, mutta pääasian vastapuolen mukaan myös Supremo Tribunal de Justiça 16.2.2016 antamassaan tuomiossa Interlog ja Taboada v. Apple;[5] tämän tulkinnan mukaan *väljästi muotoiltua* oikeuspaikkalauseketta sovelletaan unionin oikeudessa tarkoitettua määräävän aseman väärinkäyttöä koskevan oikeusriidan asianosaisiin.

26. Ennen ennakkoratkaisukysymysten tarkastelua on mielestäni aiheellista esittää johdantona joitakin yleisiä huomioita asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan ulottuvuudesta.

Yleisiä huomioita asetuksen N:o 44/2001 23 artiklasta

27. Unionin tuomioistuinta on jo useaan otteeseen pyydetty ottamaan kantaa asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan ja sitä edeltäneen vastaavan säännön eli Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan tulkintaan.[6]

28. Kuten unionin tuomioistuin on jatkuvasti muistuttanut, näitä säännöksiä ja määräyksiä on tulkittava Brysselin yleissopimuksen ja asetuksen N:o 44/2001 laajempien tavoitteiden perusteella; tällainen tavoite on unioniin sijoittautuneiden henkilöiden oikeussuojan vahvistaminen niin, että kantaja voisi helposti saada selville, minkä tuomioistuimen ratkaistavaksi hän voi asiansa saattaa, ja vastaaja voisi päätellä, mihin tuomioistuimeen hänet voidaan haastaa.[7]

29. Asetuksen N:o 44/2001 yleisessä rakenteessa 23 artikla on perustavanlaatuinen säännös: siinä ilmaistaan sekä osapuolten vapaasti ilmaiseman tahdon autonomian ensisijaisuuden periaate (ks. asetuksen johdanto-osan 14 perustelukappale) että hyvää ennustettavuutta koskeva vaatimus (johon viitataan saman asetuksen johdanto-osan 11 perustelukappaleessa). Sen tavoitteena on määrittää selvästi ja täsmällisesti sopimusvaltion tuomioistuin, jolla on yksinomainen toimivalta tämän artiklan tiukkojen muotomääräysten mukaisesti ilmaistun osapuolten yhteisen tahdon mukaisesti. Tällä säännöksellä tavoiteltu oikeussuoja voisi helposti vaarantua, jos jollekin sopimuspuolelle annettaisiin mahdollisuus tehdä tyhjäksi tämä sääntö vain väittämällä, että koko sopimus on pätemätön sovellettavaan aineelliseen oikeuteen perustuvien syiden vuoksi.[8]

30. Kuten unionin tuomioistuimella on ollut tilaisuus korostaa, sikäli kuin 23 artiklassa sallitaan poikkeaminen asetuksessa N:o 44/2001 ilmaistuista toimivaltasäännöistä, kyseisen asetuksen 23 artiklassa säädettyjä oikeuspaikkalausekkeen pätevyyden edellytyksiä – sekä muodollisia että aineellisia – on tulkittava suppeasti.[9] Jos asetuksessa ilmaistut muodolliset ja aineelliset edellytykset kuitenkin täyttyvät, toimivaltaa koskevaa sopimusta on voitava soveltaa. Tuomioistuimen valintaa voidaan nimittäin arvioida vain niillä perusteilla, jotka liittyvät asetuksen N:o 44/2001 23 artiklassa säädettyihin vaatimuksiin.[10]

5 Pääasian asianosaiset eivät ole samaa mieltä kyseisen tuomion tulkinnasta ja tarkasta soveltamisalasta. eBizcuss onkin kirjallisissa huomautuksissaan todennut, että vaikka varsinaiset ratkaisut ovat Cour de cassationin ja Supremo Tribunal de Justiçan tuomioissa erilaiset, asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan tulkinnat eivät niissä eroa toisistaan. Yhtiön mukaan portugalilainen tuomioistuin on todennut, että riidanalaista oikeuspaikkalauseketta on sovellettava käsiteltävässä asiassa, arvioituaan sille kuuluvan yksinomaisen vallan nojalla, että riita-asian tosiseikat koskevat ”sopimuksen rikkomista ja/tai vahingonkorvausta, jota voidaan vaatia sopimuksen irtisanomisesta” eikä ”kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta”.

6 On syytä muistuttaa, että siltä osin kuin asetuksella N:o 44/2001 on jäsenvaltioiden välisissä suhteissa korvattu tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27.9.1968 tehty yleissopimus, sellaisena kuin se on muutettuna uusien jäsenvaltioiden liittymistä tähän yleissopimukseen koskevilla myöhemmillä yleissopimuksilla (EYVL 1972, L 299, s. 32; jäljempänä Brysselin yleissopimus), unionin tuomioistuimen mainitun yleissopimuksen määräyksistä antama tulkinta pätee myös asetuksen säännösten osalta, mikäli kyseisten määräysten ja säännösten voidaan katsoa vastaavan toisiaan, ja näin on asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan osalta, joka on tullut Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan ensimmäisen kohdan tilalle (ks. erityisesti tuomio 28.6.2017, Leventis ja Vafeias, C-436/16, EU:C:2017:497, 31 kohta).

7 Ks. tuomio 3.7.1997, Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, 26 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

8 Ks. tuomio 3.7.1997, Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, 29 kohta).

9 Ks. analogisesti erityisesti tuomio 14.12.1976, Estasis Saloti di Colzani (24/76, EU:C:1976:177, 6 ja 7 kohta) ja tuomio 28.6.2017, Leventis ja Vafeias (C-436/16, EU:C:2017:497, 39 kohta).

10 Ks. analogisesti Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan tulkinnasta tuomio 16.3.1999, Castelletti (C-159/97, EU:C:1999:142, 49 kohta).

31. Aineellisella vaatimuksella, jonka mukaan oikeuspaikkalausekkeen on koskettava syntyneitä riitoja tai tietystä oikeussuhteesta syntyviä vastaisia riitoja, pyritään välttämään tilanne, jossa sopimuksen toisen osapuolen yllätykseksi tietty tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan kaikki sopimuksen osapuolten välisistä suhteista syntyvät riidat eli myös sellaiset, jotka perustuvat muihin suhteisiin kuin niihin, joiden yhteydessä toimivaltaisesta tuomioistuimesta on sovittu. [11]

32. Siinä tapauksessa, että oikeuspaikkalausekkeen sovellettavuus kyseenalaistetaan tämän aineellisen edellytyksen vuoksi, vain tuomioistuin, jossa oikeuspaikkalausekkeeseen vedotaan, voi päättää, koskeeko kyseinen lauseke oikeudenkäynnin kohteena olevaa riitaa. [12]

33. Koska tämä tarkastelu, jossa asiaa käsittelevän tuomioistuimen on ratkaistava, saattoivatko osapuolet *kohtuudella ennakoida* kyseisen oikeusriidan suostuessaan lausekkeeseen, on aina tapauskohtainen, on mielestäni pidettävä mielessä useita tulkintalinjoja.

34. Ensinnäkin osapuolten pätevästi sopimassa oikeuspaikkalausekkeessa ilmaistun autonomian ensisijaisuus tarkoittaa, että tärkeää on se, voidaanko kyseessä olevan riidan – käsiteltävässä asiassa sellaisten vahinkojen korvaamista koskevan kanteen, joiden väitetään aiheutuneen kilpailunvastaisesta toiminnasta – katsoa liittyvän kyseisessä lausekkeessa määritettyyn oikeussuhteeseen vai ei, riippumatta siitä, perustuuko riita sopimukseen vai ei asetuksessa N:o 44/2001 tarkoitetulla tavalla tai varsinkaan sovellettavissa kansallisissa säännöksissä tarkoitetulla tavalla.

35. Näin ollen riita, joka ei perustu sopimukseen mutta joka on syntynyt kyseisen sopimussuhteen yhteydessä, saattaa kuulua oikeuspaikkalausekkeen soveltamisalaan, jos riita perustuu sopimussuhteeseen, jonka yhteydessä lausekkeesta on sovittu.

36. Toiseksi lausekkeen sitovuus tarkoittaa, ettei lausekkeessa nimetyllä tuomioistuimella tarvitse olla minkäänlaista ”läheisyyssidettä” riitaan. Toisin sanoen se, että oikeuspaikkalausekkeessa nimetyllä tuomioistuimella ei ole mitään yhteyttä asianomaisiin tai riidanalaiseen suhteeseen, ei estä sen soveltamista. [13]

37. Myöskään sillä, että oikeuspaikkalauseke on epäsymmetrinen tai yksipuolinen siten, että vain yksi osapuoli sitoutuu saattamaan asian tietyn tuomioistuimen käsiteltäväksi mutta toinen saa saattaa asian muihinkin tuomioistuimiin – kuten pääasian tapauksessa –, ei yksinään ole merkitystä arvioitaessa kyseisen lausekkeen pätevyyttä suhteessa asetuksen N:o 44/2001 23 artiklassa säädettyihin vaatimuksiin, [14] kunhan tällainen lauseke vastaa kuitenkin ennustettavuuden tavoitteeseen.

38. Se tarkoittaa vielä, että pääasiaan sovellettava aineellinen oikeus ei lähtökohtaisesti vaikuta toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämiseen. On tärkeää muistuttaa, että juuri tämä aineellisen oikeuden sääntöjen merkityksettömyys toimivaltaa koskevan sopimuksen kannalta on oikeusvarmuuden ja ennustettavuuden ehdoton tae. [15]

11 Ks. erityisesti tuomio 10.3.1992, Powell Duffryn (C-214/89, EU:C:1992:115, 31 kohta) ja tuomio 21.5.2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, 68 kohta).

12 Ks. vastaavasti tuomio 21.5.2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, 67 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

13 Ks. tuomio 16.3.1999, Castelletti (C-159/97, EU:C:1999:142, 46 kohta ja seuraavat kohdat oikeuskäytäntöviittauksineen), jossa muistutetaan, että Brysselin yleissopimuksen 17 artiklassa, joka vastaa asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa, ei oteta huomioon mitään objektiivisesti määriteltyä liittymää riidan ja määrätyn tuomioistuimen välillä. Ks. analogisesti edelleen Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan tulkinnasta tuomio 24.6.1981, Elefanten Schuh (150/80, EU:C:1981:148, 27 kohta), jonka mukaan sopimusvaltion lainsäädäntö ei voi olla esteenä oikeuspaikkalausekkeen pätevyydelle ainoastaan sillä perusteella, ettei sopimuspuolten käyttämä kieli ole kyseisessä lainsäädännössä säädetty kieli.

14 Asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan sanamuoto eroaa tässä Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan sanamuodosta, sillä jälkimmäisessä määrättiin nimenomaisesti seuraavaa: ”Jos tuomioistuimen toimivaltaa koskeva sopimus on tehty ainoastaan toisen asianosaisen hyväksi, säilyttää tämä asianosainen oikeuden nostaa kanne jokaisessa muussa tämän yleissopimuksen mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa.” Se eroaa myös 10.1.2015 tai sen jälkeen vireille pantuihin oikeudenkäynteihin sovellettavan, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 12.12.2012 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1215/2012 (EUVL 2012, L 351, s. 1) 25 artiklasta. Tämän säännöksen mukaan oikeuspaikkalausekkeessa nimettyjen tuomioistuimien toimivalta on yksinomainen, ”paitsi jos sopimus sen aineellisen pätevyyden suhteen on tuon jäsenvaltion lain mukaan mitätön”.

15 Ks. tuomio 3.7.1997, Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, 27 ja 29 kohta).

39. Palaan tähän asiaan perusteellisemmin jäljempänä, kun käsittelen juuri sitä, miten oikeuspaikkalausekkeeseen olisi suhtauduttava sellaisten kanteiden yhteydessä, joiden tarkoituksena on taata yksityisille tehokas suoja kilpailuoikeuden rikkomiselta.

Ensimmäinen kysymys: oikeuspaikkalausekkeen sovellettavuus sellaisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä, jonka jälleenmyyjä on nostanut tavarantoimittajaansa vastaan SEUT 102 artiklan perusteella

40. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään yleisesti, salliiko asetuksen N:o 44/2001 23 artikla oikeuspaikkalausekkeen soveltamisen, kun vahingonkorvauskanne perustuu SEUT 102 artiklan väitettyyn rikkomiseen. Se kysyy toisin sanoen, onko asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa tulkittava siten, että on olemassa *periaatteellinen* este oikeuspaikkalausekkeen soveltamiselle SEUT 102 artiklan rikkomiseen perustuvan kanteen yhteydessä.

41. Käsiteltävässä tapauksessa kaikki osapuolet näyttävät olevan yhtä mieltä siitä, että asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa on tulkittava siten, että se sallii kansallisen tuomioistuimen soveltavan oikeuspaikkalauseketta tällaisessa tilanteessa – tai ei ainakaan estä sen soveltamista.

42. Tästä päätelmästä on pakko olla yhtä mieltä.

43. Edellä esitettyjen seikkojen perusteella on todettava, että asetuksessa N:o 44/2001 nimenomaisesti mainittuja aloja[16] lukuun ottamatta oikeuspaikkalausekkeen tehokkuus ei voi riippua muista aineellisista edellytyksistä kuin lausekkeen kohdetta koskevasta vaatimuksesta, sillä sen on liityttävä ”tiettyyn oikeussuhteeseen”.

44. Kuten edellä totesin, aineellisen oikeuden sääntöjen merkityksettömyys oikeuspaikkalausekkeen pätevyyden kannalta on tahdonautonomian ja ennustettavuuden tärkeä tae, ja se koskee erityisesti oikeusriitoja, joissa vedotaan kilpailuoikeuden rikkomiseen.

45. Koska asetus N:o 44/2001 ei sisällä erityistä säännöstä, jossa sallittaisiin poikkeaminen tällaisessa tilanteessa oikeuspaikkalausekkeen sitovuudesta, oikeuspaikkalauseketta ei voida sivuuttaa vetoamalla kilpailuoikeuden tehokkaan täytäntöönpanon periaatteeseen.

46. SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan tehokas vaikutus edellyttää tietenkin, että jokainen voi vaatia sellaisen vahingon korvaamista, joka on aiheutunut kilpailua rajoittavasta tai vääristävästä sopimuksesta tai menettelytavasta.[17]

47. Toisaalta ja kuten unionin tuomioistuin on todennut 21.5.2015 annetussa tuomiossa CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335), asiaa käsittelevä tuomioistuin ei voi kieltäytyä ottamasta huomioon asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan vaatimusten mukaista oikeuspaikkalauseketta pelkästään sillä perusteella, että sen käsityksen mukaan tässä lausekkeessa nimetty tuomioistuin ei voi taata täysimääräisesti kilpailusääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon periaatteen toteutumista, koska se ei mahdollista sitä, että kilpailunvastaisesti toimineiden yritysten oletetuista tai todetuista menettelytavoista vahinkoa kärsinyt saisi täyden korvauksen kärsimästään vahingosta, sillä muuten kyseenalaistettaisiin asetuksen N:o 44/2001 tarkoitus. On päinvastoin katsottava, että tällaisissa tilanteissa yksityisille tarjotaan riittävät takeet kussakin jäsenvaltiossa käytössä olevalla oikeussuojakeinojen järjestelmällä, jota on täydennetty SEUT 267 artiklassa määrätyllä ennakkoratkaisupyyntömenettelyllä.[18]

16 Tarkoitan tässä yksinomaista toimivaltaa, joka asetuksessa N:o 44/2001 liittyy yhtäältä vakuutussopimuksiin (3 jakso), kuluttajasopimuksiin (4 jakso) ja työsopimuksiin sekä toisaalta kyseisen asetuksen 22 artiklassa säädettyihin asioihin.

17 Ks. tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 60 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

18 Ks. vastaavasti tuomio 21.5.2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, 63 kohta).

48. Määräävän aseman väärinkäyttökiellon tehokkaan täytäntöönpanon vaatimus ei näin ollen sinänsä estä osapuolia poikkeamasta oikeuspaikkalausekkeella asetuksessa N:o 44/2001 säädetystä toimivaltaperusteesta.

49. Kaiken edellä esitetyn perusteella ehdotan, että ensimmäiseen kysymykseen vastataan, että asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa on tulkittava siten, ettei ole olemassa periaatteellista estettä oikeuspaikkalausekkeen soveltamiselle pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen itsenäisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä, jonka jälleenmyyjä on nostanut tavarantoimittajaansa vastaan SEUT 102 artiklan väitetyn rikkomisen perusteella.

Toinen kysymys: vaatimus siitä, että kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskeviin riitoihin on viitattava nimenomaisesti

50. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään unionin tuomioistuimelta, estääkö asetuksen N:o 44/2001 23 artikla sellaisen oikeuspaikkalausekkeen, jossa ei viitata nimenomaisesti kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvaa vahingonkorvausvastuuta koskeviin riitoihin.

51. Kysymyksen tarkoituksena on viime kädessä selvittää, mitä täsmennyksiä oikeuspaikkalausekkeiden on sisällettävä, jotta niitä voitaisiin soveltaa kilpailuoikeuteen perustuvissa kanteissa eli tässä tapauksessa SEUT 102 artiklan rikkomisesta aiheutuneeksi väitetyn vahingon korvaamista koskevassa kanteessa.

52. Huomautan tässä yhteydessä, että koska asetuksen N:o 44/2001 23 artiklan 1 kohdan mukaan osapuolilla on oikeus poiketa asetuksessa säädetyistä toimivaltasäännöistä vain, jos ratkaistavana on ”syntynyt riita tai tietystä oikeussuhteesta syntyvät vastaiset riidat”, on osapuolten tehtävänä laatia lauseke siten, että siinä ilmaistaan heidän tahtonsa mahdollisimman selvästi.

53. Se, kattaako tietty lauseke tietyn kanteen, riippuu nimittäin aina lausekkeen sanamuodosta ja tulkinnasta, jonka asian käsittelevä tuomioistuin siitä mahdollisesti tekee.

54. Näin ollen ei ole mahdollista vastata absoluuttisesti – eli viittaamatta kulloinkin käsiteltävänä olevan oikeuspaikkalausekkeen sanamuotoon –, sovelletaanko oikeuspaikkalauseketta kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskeviin riitoihin myös siinä tapauksessa, ettei siinä viitata *nimenomaisesti* tällaisiin riitoihin. Kyseisen lausekkeen tarkan soveltamisalan ratkaiseminen kuuluu yksin asiaa käsittelevälle kansalliselle tuomioistuimelle, jonka on arvioitava, onko kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa sopimuspuolen vastuuta koskeva riita syntynyt oikeussuhteesta, jonka yhteydessä kyseisestä oikeuspaikkalausekkeesta on sovittu.

55. Oikeuspaikkalausekkeen sovellettavuudesta kilpailunvastaisesta toiminnasta aiheutuneen vahingon korvaamiskanteessa voidaan nimittäin todeta, että on mahdollista, että kanne liittyy sopimusoikeudelliseen asiayhteyteen ja että tuomioistuimen on siksi sovellettava lauseketta, vaikka siitä puuttuisi nimenomainen viittaus kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskeviin riitoihin.

56. Mielestäni olisi suhteetonta vaatia, että oikeusriidan osapuolten olisi aina pitänyt tarkkaan täsmentää, millaiset kanteet oikeuspaikkalausekkeen on tarkoitus kattaa, kun lauseke on laadittu riittävän väljästi, jotta se voi kattaa kaikki siihen sopimussuhteeseen läheisesti tai etäisesti liittyvät kanteet, jonka yhteydessä lausekkeesta on sovittu.

57. Kun osapuolet tekevät toimivaltaista tuomioistuinta koskevan sopimuksen, heidän tarkoituksenaan on ennen kaikkea antaa tietylle tuomioistuimelle toimivalta ratkaista kaikki niiden väliseen suhteeseen liittyvät riidat, eivätkä ne aina kykene ennakoimaan ja luetteloimaan kaikkien niiden välille mahdollisesti syntyvien riitojen luonnetta. Jos näin ei olisi, oikeuspaikkalausekkeen tarkoitus ja soveltamisala vaarantuisivat vakavasti.

58. Näkemykseni mukaan tämä päätelmä on tuomiossa CDC Hydrogen Peroxide [19] ja etenkin sen 69 kohdassa esitetyn ratkaisun mukainen.

59. On todettava, että unionin tuomioistuin on tässä tuomiossa muistuttanut, että on sen kansallisen tuomioistuimen tehtävä, jossa oikeuspaikkalausekkeeseen vedotaan, ratkaista, kuuluvatko kyseessä olevat riidat sen soveltamisalaan (tuomion 67 kohta), ja esittänyt myös joitakin kansallisille tuomioistuimille tarkoitettuja tulkintaohjeita oikeuspaikkalausekkeista, joissa viitataan kaikkiin sopimuksesta johtuviin tai siihen liittyviin oikeusriitoihin (tuomion 68–71 kohta).

60. Unionin tuomioistuin on erityisesti todennut, että lauseke, jossa viitataan abstraktisti sopimussuhteista syntyviin riitoihin, ei kata sellaista riitaa, joka koskee sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausvastuuta, jonka väitetään johtuvan sopimuspuolen toiminnasta lainvastaisessa kartellissa. Kun kyseessä sitä vastoin on lauseke, jossa viitataan kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskeviin riitoihin, tuomioistuimen on todettava, ettei se ole toimivaltainen. [20]

61. Mielestäni viimeksi mainittu toteamus on kuitenkin asetettava asiayhteyteensä, kun otetaan huomioon kyseisen asian erityisolosuhteet.

62. Ensinnäkin asiassa kyseessä oleva riita liittyi ryhmäkanteeseen, jota ajoi CDC-yhtiö ja jonka tarkoituksena oli periä vahingonkorvaussaatavia tuomioistuimissa ja tuomioistuinten ulkopuolella. Kanne perustui useisiin eri jäsenvaltioihin sijoittautuneiden yritysten väitettyyn lainvastaiseen kartelliin, ja siinä vedottiin oikeuspaikkalausekkeisiin, jotka oli mainittu tietyissä näiden yritysten ja komission päätöksellä [21] todetusta kartellista vahinkoa väitetysti kärsineiden yritysten välisissä myyntisopimuksissa.

63. Unionin tuomioistuimen ratkaisussa oli se hyvä puoli, että vahingonkorvauskannetta ei hajautettu useisiin tuomioistuimiin, mikä olisi tapahtunut, jos sopimuksiin sisältyvien oikeuspaikkalausekkeiden soveltamisalaa olisi tulkittu laajasti; näkemykseni mukaan kyseiset sopimukset eivät liittyneet lainvastaiseen kartelliin, jonka näiden sopimusten yksi osapuoli oli sopinut kolmansien kanssa. CDC:n pääasian vastaajia vastaan nostama vahingonkorvauskanne kohdistui nimittäin yrityksiin, jotka olivat sijoittautuneet viiteen muuhun jäsenvaltioon kuin Saksan liittotasavaltaan.

64. Toiseksi ja ennen kaikkea kyseinen kartelli oli salainen, eikä se siten liittynyt myyntisopimuksiin, joiden yhteydessä riidanalaisista oikeuspaikkalausekkeista oli sovittu. Tällaisessa tilanteessa ennustettavuuden tavoite, jonka perusteella oikeuspaikkalausekkeeseen voidaan vedota – ja tämän tavoitteen seuraus eli se, ettei osapuolta saa ”yllättää” antamalla toimivalta muiden suhteiden perusteella kuin niiden, joiden yhteydessä toimivaltaisesta tuomioistuimesta on sovittu (ks. kyseisen tuomion 68 kohta) –, puhui sen puolesta, että riidanalaista oikeuspaikkalauseketta ei sovelleta.

19 Tuomio 21.5.2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

20 Ks. tuomio 21.5.2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, 69 ja 71 kohta).

21 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä seuraavia yrityksiä vastaan: Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa AG, Edison SpA, FMC Corporation, FMC Foret S.A., Kemira OYJ, L’Air Liquide SA, Chemoxal SA, Snia SpA, Caffaro Srl, Solvay SA/NV, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA ja Arkema SA 3.5.2006 tehty komission päätös 2006/903/EY (Asia COMP/F/C.38.620 – Vetyperoksidi ja perboraatti) (EUVL 2006, L 353, s. 54).

65. Mielestäni vaatimuksella, että kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskeviin riitoihin on viitattava nimenomaisesti, on merkitystä vain oikeusriidoissa, jotka eivät selvästikään perustu oikeussuhteeseen, jonka yhteydessä oikeuspaikasta on sovittu.

66. Unionin tuomioistuimen antamien ohjeiden tarkoituksena onkin muistuttaa, että riitojen on tosiasiallisesti perustuttava kyseessä olevaan sopimussuhteeseen (ks. erityisesti saman tuomion 70 kohta). Unionin tuomioistuimen ratkaisua ei sitä vastoin mielestäni pidä tulkita niin, että siinä vaaditaan, että oikeuspaikkalausekkeessa mainitaan tarkkaan kaikki osapuolten välille mahdollisesti syntyvät sopimukseen perustumattomat riidat.

67. Ei esimerkiksi voida sulkea pois mahdollisuutta, että tietty toiminta, jonka voidaan väittää merkitsevän kartellia tai määräävän aseman väärinkäyttöä ja jollaista voi esiintyä valikoivan jakelujärjestelmän yhteydessä, liittyy jälleenmyyntisopimukseen ja kuuluu siksi kyseiseen sopimukseen sisältyvän sellaisen väljästi muotoillun oikeuspaikkalausekkeen soveltamisalaan, jossa ei nimenomaisesti määritellä kanteita, jotka ovat mahdollisia kilpailulainsäädännön sovellettavien säännösten rikkomisen vuoksi.

68. Kun väitetty toiminta koskee syrjivällä tavalla asetettuja hinta- tai toimitusehtoja – kuten se pääasiassa vaikuttaa koskevan –, ei voida sulkea pois mahdollisuutta, että oikeusriita perustuu tavarantoimittajan ja jälleenmyyjän väliseen oikeussuhteeseen. Asiaa käsittelevä kansallinen tuomioistuin voi siis kilpailusääntöjen rikkomiseen perustuvan kanteen yhteydessä katsoa, että tosiseikat, joihin vedotaan, liittyvät sopimussuhteeseen, jonka yhteydessä oikeuspaikkalausekkeesta on sovittu, vaikka lauseke olisi muotoiltu väljästi.

69. On tarpeen tehdä tärkeä selvennys. Tässä ei ole kyse siitä, että asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa sovellettaisiin – ja tarkemmin sanottuna oikeuspaikkalausekkeen sovellettavuus kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskevien riitojen yhteydessä ymmärrettäisiin – eri tavoin riippuen siitä, onko kyseessä kartellikiellon (SEUT 101 artikla) vai määräävän aseman väärinkäyttökiellon (SEUT 102 artikla) rikkominen.

70. Ei ole mitään periaatteellista syytä kohdella näitä rikkomisia eri tavoin prosessuaalisesti tai tuomioistuimen toimivallan kannalta. Tältä osin en yhdy käsitykseen, jonka mukaan SEUT 101 artiklassa kiellettyjen kartellien haitalliset vaikutukset syntyisivät aina sopimussuhteen ulkopuolella, kun taas SEUT 102 artiklassa kielletty määräävän aseman väärinkäyttöä merkitsevä toiminta perustuisi väistämättä väitetyn toiminnan vuoksi vahinkoa kärsineen ja väärinkäyttöön syyllistyneen väliseen sopimukseen.

71. Kussakin tapauksessa, eli riippumatta kanteen oikeudellisesta perustasta, on ratkaistava, liittyykö riidan aiheuttanut toiminta sopimussuhteeseen, jonka yhteydessä oikeuspaikkalausekkeesta on sovittu.

72. Jos oikeusriita perustuu tähän suhteeseen, siihen saatetaan soveltaa oikeuspaikkalauseketta, joka on muotoiltu väljästi ja ilman nimenomaista mainintaa nostettavien kanteiden mahdollisista perusteista.

73. SEUT 102 artiklan rikkomiseen perustuvaan korvauskanteeseen voidaankin soveltaa tuomioistuimen toimivaltaa koskevaa sopimusta, kun se perustuu sopimukseen, vaikka tällaista kannetta ei nimenomaisesti mainittaisi riidanalaisessa lausekkeessa.

74. Nähdäkseni Supremo Tribunal de Justiça on 16.2.2016 antamassaan tuomiossa Interlog ja Taboada v. Apple päätynyt juuri tähän ratkaisuun. Kyseinen tuomioistuin on nimittäin katsonut, että sen käsiteltäväksi saatettu kanne koski ”toiminnallista poikkeamista [riidanalaisen] sopimuksen tasapainosta (tai ohjelmasta)”, vaikka siinä vedottiin kilpailunvastaiseen toimintaan. Tuomioistuin katsoi tämän perusteella, että sen käsiteltävänä oleva oikeusriita perustui oikeussuhteeseen, jonka yhteydessä lausekkeesta oli sovittu. Lauseke oli siksi täysin sovellettavissa kyseisen asian tosiseikkoihin.

75. Samoin voitaisiin katsoa, että vahingonkorvausvaade, joka tällä kertaa perustuu SEUT 101 artiklaan, voisi tietyissä olosuhteissa perustua oikeussuhteeseen, jonka yhteydessä kyseisestä lausekkeesta on sovittu. Tällainen voisi olla kanne, jossa tämän saman määräyksen perusteella riitautetaan tapa, jolla tavarantoimittaja, joka on valikoivan tai yksinomaisen jakeluverkon pääyritys, on kohdellut jälleenmyyjiään.

76. Näin ollen se, sovelletaanko oikeuspaikkalauseketta vai ei silloin, kun siinä ei viitata nimenomaisesti kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskeviin riitoihin, riippuu tavasta, jolla kansallinen tuomioistuin, jossa lausekkeeseen vedotaan, arvioi lauseketta sen sanamuodon ja osapuolten tahdon perusteella.

77. Jos osoittautuu, että osapuolet, jotka eivät ole kyenneet ennakoimaan tietyn oikeusriidan mahdollisuutta, eivät ole aikoneet sisällyttää sitä abstraktisti muotoillun oikeuspaikkalausekkeen soveltamisalaan, oikeuspaikkalauseketta ei voida soveltaa tällaisen oikeusriidan yhteydessä. Näin olisi erityisesti silloin, kun riita koskee toisen osapuolen vastuun syntymistä, koska se on osallistunut kartelliin sopimussuhteen ulkopuolisten kolmansien yritysten kanssa.

78. Jos oikeusriita sen sijaan liittyy sopimussuhteeseen, koska siinä on kyse ehdoista, joihin osapuolet ovat sopineet sitoutuvansa, vaikka se perustuu kilpailuoikeuden rikkomiseen, se kuuluu oikeuspaikkalausekkeen soveltamisalaan. Tällaisia voivat esimerkiksi olla SEUT 102 artiklaan perustuvat kanteet, jotka koskevat oikeuspaikkalausekkeen sisältävässä jälleenmyyntisopimuksessa sovittuja hinta- ja toimitusehtoja.

79. Kaiken edellä esitetyn perusteella toiseen kysymykseen on mielestäni vastattava, että asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa on tulkittava siten, että siinä velvoitetaan kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi saatetaan SEUT 102 artiklaan perustuva vahingonkorvauskanne, soveltamaan oikeuspaikkalauseketta, kun kyseinen oikeusriita perustuu oikeussuhteeseen, jonka yhteydessä kyseisestä lausekkeesta on sovittu. Kun kyse on kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskevasta riidasta, kansallisen tuomioistuimen on näin ollen kussakin tapauksessa ratkaistava, kuuluuko kyseinen riita oikeuspaikkalausekkeen soveltamisalaan, vaikka lauseke olisi muotoiltu väljästi.

Kolmas kysymys: edellyttääkö oikeuspaikkalausekkeen soveltaminen, että kilpailuviranomainen on jo todennut kilpailuoikeuden rikkomisen?

80. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kolmannella kysymyksellään, voidaanko oikeuspaikkalauseketta olla soveltamatta, jos jäsenvaltion tai unionin kilpailuviranomainen ei ole ensin todennut kilpailuoikeuden rikkomista.

81. On siis ratkaistava – vaikka 21.5.2015 annetussa tuomiossa CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335) ei mainita asiasta mitään –, oikeuttaako se, että kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuvaa vastuuta koskeva kanne on itsenäinen (ns. stand-alone-kanne erotukseksi ns. follow-on-kanteesta, jollaisesta oli kyse mainitussa tuomiossa), oikeuspaikkalausekkeen soveltamatta jättämisen vai ei.

82. Ehdotan, että edellä esitettyjen näkökohtien perusteella kysymykseen vastataan kieltävästi.

83. Mielestäni tuomioistuimen käsiteltävänä olevan vahingonkorvauskanteen luonteella (follow-on vai stand-alone) ei ole merkitystä arvioitaessa oikeuspaikkalausekkeen sovellettavuutta. Se, onko kilpailuviranomainen jo todennut kilpailusääntöjen rikkomisen vai ei, ei nimittäin kuulu millään tavalla niihin näkökohtiin, jotka on otettava huomioon ratkaistaessa, sovelletaanko tiettyyn riitaan ja etenkin kilpailusääntöjen rikkomisesta väitetysti aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevaan kanteeseen oikeuspaikkalauseketta vai eikö sitä sovelleta.

84. On tärkeää huomata, että – kuten direktiivin 2014/104/EU [22] johdanto-osan 3, 12 ja 13 perustelukappaleessa muistutetaan – SEUT 101 ja SEUT 102 artiklalla on yksityisten välisiin suhteisiin kohdistuvia välittömiä vaikutuksia ja niillä luodaan asianomaisille henkilöille oikeuksia ja velvollisuuksia, joiden kunnioittamista kansallisten tuomioistuinten on valvottava. Näin ollen kaikki, jotka katsovat kärsineensä vahinkoa kilpailusääntöjen rikkomisesta, voivat vaatia korvausta kärsitystä vahingosta riippumatta siitä, onko kilpailuviranomainen jo todennut kilpailusääntöjen rikkomisen. [23]

85. Lisäksi on selvää, että toisin kuin sellaisia sanktioita koskevissa oikeusriidoissa, jotka hallintoviranomainen on sille osoitettua sääntelyvaltaa käyttäessään määrännyt ja jotka ovat hallinnollisia, kilpailuoikeuden väitetyistä rikkomisista aiheutuneen vahingon korvaamista koskeva kanne on asetuksessa N:o 44/2001 tarkoitettu siviili- ja kauppaoikeudellinen asia ja kuuluu siten sen soveltamisalaan. [24]

86. Tämän asetuksen 23 artiklan 1 kohdan mukaan osapuolilla on mahdollisuus poiketa asetuksessa säädetyistä yleisestä ja erityisestä toimivallasta sopimalla oikeuspaikasta. Asiaa käsittelevä tuomioistuin voi lähtökohtaisesti olla sidottu oikeuspaikkalausekkeeseen, jolla poiketaan kyseisessä asetuksessa säädetyistä yleisestä ja erityisestä toimivallasta. [25]

87. Pääasiaan sovellettava aineellinen oikeus ei voi horjuttaa tätä mahdollisuutta, [26] mutta sen ratkaisu ei myöskään voi riippua siitä, että kanteella pyritään sanktioimaan unionin kilpailuoikeuden rikkomisista, jotka toimivaltaiset viranomaiset ovat jo todenneet. On nimittäin tärkeää muistaa osapuolten tahdonautonomian oikeuttavan sen, että annetaan etusija muulle tuomioistuimelle kuin sille, joka olisi mahdollisesti ollut asetuksen N:o 44/2001 mukaan toimivaltainen. [27]

88. Lisäksi katson, että ratkaistaessa oikeuspaikkalausekkeen sovellettavuutta oikeusriitaan eron tekeminen stand-alone- ja follow-on-kanteiden välillä sotisi pahasti ennustettavuuden tavoitetta vastaan, johon asetuksen N:o 44/2001 23 artiklalla pyritään, koska soveltaminen määräytyisi kilpailuviranomaisen jälkeenpäin toteaman kilpailuoikeuden rikkomisen perusteella. Tällaisen toteamisen ei pitäisi olla oikeuspaikkalausekkeen soveltamatta jättämisen edellytyksenä, mutta kyseistä lauseketta ei myöskään pitäisi jättää soveltamatta pelkästään sen perusteella, että oikeusriidan todetaan liittyvän itsenäiseen (stand-alone) kanteeseen, ja tarkastelematta konkreettisesti lauseketta ja oikeussuhdetta, jonka yhteydessä siitä on sovittu.

89. Näin ollen ehdotan, että kolmanteen kysymykseen vastataan, että asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa on tulkittava siten, että pelkästään sillä perusteella, että kilpailuoikeuden rikkomista SEUT 102 artiklan perusteella ei ole todettu, ei voida soveltaa tai päinvastoin sivuuttaa oikeuspaikkalauseketta, kun kyse on kilpailuoikeuden sääntöihin perustuvasta vahingonkorvauskanteesta.

22 Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EUVL 2014, L 349, s. 1).

23 Ks. vastaavasti tuomio 14.6.2011, Pfleiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, 28 ja 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

24 Ks. tuomio 28.7.2016, Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:607, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

25 Ks. tuomio 21.5.2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, 59 ja 61 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

26 Ks. tuomio 21.5.2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, 62 ja 63 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

27 Ks. tuomio 7.7.2016, Hőszig (C-222/15, EU:C:2016:525, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), ja tuomio 28.6.2017, Leventis ja Vafeias (C-436/16, EU:C:2017:497, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

Ratkaisuehdotus

90. Edellä esitettyjen seikkojen perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin ratkaisee Cour de cassationin esittämät ennakkoratkaisukysymykset seuraavasti:

1) Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 44/2001 23 artiklaa on tulkittava siten, ettei ole olemassa periaatteellista estettä oikeuspaikkalausekkeen soveltamiselle pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen itsenäisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä, jonka jälleenmyyjä on nostanut tavarantoimittajaansa vastaan SEUT 102 artiklan väitetyn rikkomisen perusteella.

2) Asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa on tulkittava siten, että siinä velvoitetaan kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi saatetaan SEUT 102 artiklaan perustuva vahingonkorvauskanne, soveltamaan sopimuksessa määrättyä oikeuspaikkalauseketta, kun kyseinen oikeusriita perustuu oikeussuhteeseen, jonka yhteydessä kyseisestä lausekkeesta on sovittu. Kun kyse on kilpailuoikeuden rikkomisesta seuraavaa vastuuta koskevasta riidasta, kansallisen tuomioistuimen on näin ollen kussakin tapauksessa ratkaistava, kuuluuko kyseinen riita oikeuspaikkalausekkeen soveltamisalaan, vaikka lauseke olisi muotoiltu väljästi.

3) Asetuksen N:o 44/2001 23 artiklaa on tulkittava siten, että pelkästään sillä perusteella, että kilpailuoikeuden rikkomista SEUT 102 artiklan perusteella ei ole todettu, ei voida soveltaa tai päinvastoin sivuuttaa oikeuspaikkalauseketta, kun kyse on kilpailuoikeuden sääntöihin perustuvasta vahingonkorvauskanteesta.